3. Peygamberimizin Gençlik Dönemi

Hilfü'l-fudûl'a Katılması

Mekke'de canlı bir ticaret hayatı vardı. Panayırların kurulması, Kâbe'nin bir ziyaret yeri olması ve Mekke'nin ticaret yolu üzerinde bulunması bu pazarı daha da güçlendirmişti. Ticaret için buraya gelen insanların zaman zaman haksızlığa uğradıkları da bir gerçekti.

Yemen'den gelen bir tüccar getirdiği ürünleri Âs b. Vâil'e satmış ancak parasını alamamıştı. Borcunu inkâr eden Âs b. Vâil, Mekke'nin nüfuzlu kişilerinden biriydi. Bu sebeple hakkını almakta çaresiz kalan tüccarın yardım talebi, Âs b. Vâil ile aralarını bozmak istemeyen kabileler tarafından geri çevrildi. Ertesi gün tüccar, Ebu Kubeys dağına çıkarak insanların Kâbe'nin etrafında toplandıkları sırada yüksek sesle dokunaklı bir konuşma yaptı. Uğradığı zulümden dolayı Mekkelileri kendisine yardım etmeye çağırdı.[29] Bu çağrı cevapsız kalmadı. Hz. Peygamber'in amcası Zübeyr b. Abdülmuttalib başta olmak üzere bazı Mekkeliler harekete geçti. Hz. Muhammed(s.a.v.); Muttaliboğulları, Zühreoğulları, Teymoğulları ve Esedoğullarının temsil edildiği toplantıya Hâşimoğullarını temsilen amcası ile birlikte katıldı. Toplantıya katılanlar, Mekke'de birisine haksızlık yapıldığında kim olursa olsun hakkı kendisine teslim edilinceye kadar birlikte hareket edeceklerine yemin ettiler. Sonra Âs b. Vâil'e giderek tacirin sattığı malın karşılığını kendisinden alıp sahibine iade ettiler. Kureyşliler, bu antlaşmaya bir fazilet yemini olarak **Hilfü'l-fudûl*** ismini verdi.

Hilfü'l-fudûl üyeleri kendilerine müracaat edenlere yardım etmeye devam ettiler. Yine bir gün Sümâle kabilesinden biri Mekke'nin seçkinlerinden Übey b. Halef'e mal satmıştı. Malının ücretini alamayan tacir, Hilfü'l-fudûl'e başvurdu. Topluluk üyeleri, ona Übey b. Halef'ten parasını tekrar istemesini, vermediği takdirde kendilerinin alacaklarını bildirmesini söylediler. Bunu duyan Übey b. Halef, ücreti hemen ödedi.

YORUMLAYALIM

Hilfü'l-fudûl toplantısında bulunamayan Utbe b. Rebîa: "Eğer Hilfü'l-fudûl'e katılmam için soyumdan ve kabilemden ayrılmam gerekseydi bunu yapardım." demiştir.

(İbn Habîb, Münammak, s. 54.)

Utbe'nin bu sözünü Hilfü'l-fudûl'ün Arap toplumunda ulaştığı değer açısından yorumlayınız.

Hilfü'l-fudûl üyeleri sadece tüccarların yaşadığı haksızlıkları çözmek için hareket etmiyordu. Yemenli bir adam, kızı ile birlikte Mekke'ye gelmişti. Sehm kabilesine mensup Nübeyh b. Haccâc bu kişinin kızını zorla elinden aldı. Çaresiz kalan adama Hilfü'l-fudûl'den yardım alabileceği tavsiye edildi. Şikâyeti dinleyen Hilfü'l-fudûl üyeleri derhal Nübeyh b. Haccâc'ın evine geldiler. Evini kuşatarak kızı kurtardılar ve babasına teslim ettiler.[30]

28 Tirmizî, Menâkıb, 3; İbn Hişâm, es-Sîre, C 1, s. 191-194; İbn Sa'd, et-Tabakât, C 1, s. 153-155.
29 İbn Hişâm, es-Sîre, C 1, s. 140-141.
30 İbn Habîb, Münammak, s. 52-55.
* Daha önceleri Cürhüm kabilesinden isimleri Fadl olan üç kişinin benzer sebeplerle yaptıkları yemine, isimlerine nispetle Hilfü'l-fudûl denilmişti.

Hilfü'l-fudûl'e destek verenlerden biri olan Resulullah da(s.a.v.) yeminin gereği olarak zulme ve haksızlığa uğrayıp kendisine müracaat edenlere yardım elini uzatmıştır. Bir gün Ebu Cehil, Erâş kabilesine mensup birinden deve satın aldı ancak borcunu ödemedi. Adam, Kureyşlilerin yanına geldi ve kendisinin garip bir yolcu olduğunu söyleyerek hakkını Ebu'l-Hakem'den* kimin alabileceğini sordu. Onlar, Ebu Cehil'in Hz. Peygamber'e düşmanlığını da bildiklerinden alay etmek için o sırada Mescid-i Haram'da oturmakta olan Peygamberimizi(s.a.v.) işaret ederek "Ona git, hakkını o alır." dediler. Bunun üzerine Hz. Peygamber'e giden adam olayı anlatıp yardım istedi. Hz. Muhammed(s.a.v.) tereddüt etmeden onunla birlikte Ebu Cehil'in evine gitti. Sevgili Peygamberimiz adama olan borcunu derhal ödemesini isteyince Ebu Cehil ödemeye razı oldu. Tacir tekrar Kureyşlilerin bulunduğu meclise geldi ve dedi ki "Allah Muhammed'e karşılığını fazlasıyla versin. O, hakkımı ondan kolayca aldı."[31]

TARİHTEN BİR SAYFA

Bir gün Mescid-i Haram'da Resulullah(s.a.v.); Ebu Bekir(r.a.), Ömer b. Hattâb ve Sa'd b. Ebi Vakkas ile otururken Yemenli bir adam geldi ve "Topraklarınızda ticaret yapmak için gelen bir adama zulüm mü ediyorsunuz?" diyerek yakınmaya başladı. İnsanlar adamın etrafında toplanmaya başladı. Resulullah(s.a.v.) "Sana kim zulmetti?" dedi. Adam "Ebu'l-Hakem benden üç deve istedi. Ancak o, develer için kıymetinin çok altında bir fiyat verdi. Şimdi de hiç kimse Ebu Cehil'in korkusundan dolayı yüksek fiyat vermeye cesaret edemiyor. Zarar ettim." dedi. Resulullah(s.a.v.) onların yerini sordu. Birlikte develerin yanına gittiler. Hz. Peygamber, Yemenli tacir ile pazarlık yaparak onu memnun eden bir fiyatta anlaştı ve develeri satın aldı. Bu durumdan rahatsız olan Ebu Cehil, Hz. Peygamber'in yanına geldi. Resulullah(s.a.v.) ona Hilfü'l-fudûl'ü hatırlatarak "Ey Amr (Ebu Cehil)! Bundan sonra bu adama yaptığını başkasına da yaparsan benden zarar görürsün." dedi.

(Belâzürî, Ensâb, C 1, s. 146-147.)

Hz. Peygamber bu antlaşmadan hep övgüyle bahsetmiştir. Tekrar çağrılırsa yerine getirmekte tereddüt göstermeyeceğini söylediği bu yeminini, çok değerli kızıl tüylü bir deve sürüsüyle de olsa değişmeyeceğini bildirmiştir.[32]

Hilfü'l-fudûl'de bulunanlar yeminlerine sadık kalmışlar, haksızlığa uğrayanlara yardım etmeyi sürdürmüşlerdir. Emevilerin ilk yıllarına kadar devam eden bu antlaşma, son üyenin vefat etmesiyle fiilen son bulmuştur.[33]

Ticaret Hayatı

Mekkelilerin en önemli geçim kaynağı ticaretti. Şehrin coğrafi konumu ve iklimi, sakinlerine ticaret dışında pek bir seçenek bırakmıyordu. Bu sebeple Mekkeliler, sürekli olarak komşu ülkelerle ticaretlerini artırmanın yollarını aramışlardır. Abdümenaf'ın oğullarından Hâşim, Şam'da Bizans Kayseri ile görüşmüş onlara daha ucuz elbise ve deri karşılığında yol güvenliklerinin sağlanmasını talep etmiştir. Aynı şekilde Muttalib, Yemen; Abdüşşems, Habeşistan ve Nevfel de Irak'ta benzer antlaşmalar yapmışlardır. Arabistan'da seyahat eden kervanlar yağmalanma tehlikesiyle karşı karşıya kalırken onlar yaptıkları ticari antlaşmaların sonucunda çevre ülke topraklarına güven içinde kârlı yolculuklar yapabilmişlerdir.[34]

31 İbn Hişâm, es-Sîre, C 2, s. 29-30; Belâzürî, Ensâb, C 1, s. 145.
32 Ahmed b. Hanbel, Müsned, C 1, s. 516.
33 Muhammed Hamidullah, "Hilfü'l-fudûl", DİA, C 18, s. 32.
34 İbn Habîb, Münammak, s. 41-42.
* Asıl ismi Amr b. Hişâm b. Mugire'dir. Ebu'l-Hakem olarak bilinen künyesi İslam'a düşmanlığı sebebiyle Hz. Peygamber tarafından Ebu Cehil olarak değiştirilmiştir.

SUNUM YAPALIM

Kureyş'e tanınan kolaylık ve ayrıcalıklardan bahseden Kureyş suresinin tefsirini araştırınız. Elde ettiğiniz bilgilerle bir sunum yapınız.

Hz. Muhammed(s.a.v.), babası Abdullah gibi ticaret ile meşgul oldu. Resulullah(s.a.v.) bu dönemde amcası Ebu Talib'in yönlendirmesiyle gerek başkasına ait malları ücret karşılığı işleterek gerekse ticari ortaklıklar kurarak tecrübe kazandı. Rahmet Elçisi bu ortaklıklardan birisini Cahiliye Dönemi'nde Kays b. es-Saib ile yapmıştı. Kays, birlikte ticaret yaptığı Hz. Muhammed'den(s.a.v.) daha dürüst bir ortağı olmadığını, ortaklığı süresince ondan herhangi bir muhalefet görmediğini söylemiştir. Kays b. es-Saib, Hz. Peygamber ile ortaklıklarını şöyle anlatmaktadır: "Muhammed(s.a.v.) Mekke dışına seyahate çıktığında kendisine bir iş tevdi etsem döndüğünde beni tamamen razı edecek bir şekilde hesap görmeden evine gitmezdi. Buna karşılık bana bir iş havale ettiği durumlarda yolculuktan döndüğümde herkes kendi malı ve kârıyla ilgili sorular sorarken o, işin akıbetini değil, sağlık ve sıhhatimi sormakla yetinirdi."[35]

Hz. Peygamber'in İslam'dan önce kendisiyle ortak iş yaptığı bir başka isim Abdullah b. Ebi Hamsâ'ydı. O, Resulullah'ın(s.a.v.) ticari ahlakının ne kadar mükemmel olduğunu gözler önüne seren şu hatırasını aktarmıştır: "Peygamberliğinden önce Hz. Muhammed(s.a.v.) ile birlikte bir iş yapmıştık. Bu işin tamamlanmasından önce gitmek durumunda kalmıştım. Belirli bir günde dönüp işi bitirmeye söz verdim. Fakat sözümü tamamen unuttum. Verdiğim sözü ancak üç gün sonra hatırladım. Derhal buluşma yerine koştum. Hz. Muhammed(s.a.v.) beni görünce ne kaşlarını çattı ne de sert bir tavır takındı. Yalnız bana sakin bir üslupla *'Ey delikanlı! Bana zahmet verdin, çok merak ettim ve son üç gün hep seni burada bekledim.'* dedi."[36]

Resulullah'ın(s.a.v.), genç yaşta başladığı ticari hayatında dürüst, uyumlu, kavgadan uzak, seçkin bir ortak olmak gibi ilkelere titizlikle uymuştu. Onun ticaret ile ilgili söz ve davranışları, günümüz insanı için de paha biçilmez örnekliğini korumaktadır.

Evliliği

Peygamber Efendimizin ilk eşi Hz. Hatice validemizdir. Huveylid b. Esed'in kızı olan Hz. Hatice'ye Cahiliye Dönemi'nde iffetinden dolayı "Tâhire" denilirdi. Dul bir hanım olan Hatice(r.a.); soylu ve zengindi. Kureyş'in ileri gelenlerinden bazıları kendisiyle evlenmek istediyse de Hz. Hatice bu teklifleri reddetti.[37]

Görsel 2.5: *Haticetü'l-Kübrâ (Hat: Nurşen Karahasanoğlu)*

Hz. Hatice, malını işletmek için ücret karşılığında adam tutarak ticari ortaklıklar kurardı. Hz. Peygamber yirmili yaşlarını geçtiği sıralarda Ebu Talib'in işleri bozulmuştu. Bu sebeple amcası, Hz. Muhammed'e(s.a.v.) varlıklı birisi olan Hz. Hatice'den ve onun malını emanet edeceği güvenilir birisine ihtiyaç duyabileceğinden söz etti. Hz. Hatice ile konuşmak için kendisinden bu konuda onay alınca Ebu Talib, Hz. Hatice'ye müracaat etti. Şam'a gidecek kervanında yeğeni Hz. Muhammed'e(s.a.v.) iş vermesini rica etti. Hz. Hatice bu teklifi çok sıcak karşıladı.[38]

35 İbn Hacer, el-İsâbe, C 5, s. 253; İbn Abdilber, el-İstîâb, C 3, s. 1288.
36 Ebu Dâvûd, Edeb, 82.
37 İbn Abdilberr, el-İstîâb, C 4, s. 1817; İbn Hişâm, es-Sîre, C 1, s. 199-200.
38 İbn Hişâm, es-Sîre, C 1, s. 199; Belâzürî, Ensâb, C 1, s. 106.

Hz. Hatice, dürüstlüğü ve ahlakı hakkında bilgi sahibi olduğu Hz. Muhammed'i(s.a.v.) yanında yardımcısı Meysere'yi de görevlendirerek belli bir ücret karşılığında daha önce hiçbir ortağına emanet etmediği kadar fazla mal ile Şam'a uğurladı. Resulullah(s.a.v.) bu yolculuktan oldukça yüksek kâr elde ederek döndü. Yolculukları boyunca kendisini gözlemleme imkânı bulan Meysere, Hz. Peygamber hakkında edindiği birçok olumlu intibayı Hz. Hatice ile paylaştı. Bu süreçten sonra Hz. Hatice Hz. Peygamber'le evlenmeyi istemişti. Hz. Hatice, Nefîse bnt. Münye aracılığıyla Hz. Muhammed'e(s.a.v.) evlilik teklif etti. Yaptığı istişarelerden sonra Hz. Peygamber, amcaları ile birlikte Hz. Hatice'nin evine giderek onu ailesinden istedi. İki tarafın da uygun bulmasından sonra Hz. Muhammed(s.a.v.) Hz. Hatice ile nikahlanarak mutlu bir yuva kurdu.[39]

YORUMLAYALIM

"Mutlu ve huzurlu bir aile için kendisini örnek almamız gerektiğine işaret ederek 'Sizin en hayırlınız ailesi için hayırlı olandır; bana gelince, ben aileme karşı en hayırlınızım.' buyuran Peygamber Efendimiz, aile fertlerine yumuşak davranılmasını emretmiş, aile içi şiddeti yasaklamıştır. Erkeklerin kadınlar üzerinde hakları olduğu gibi kadınların da erkekler üzerinde hakları bulunduğunu söyleyerek eşlerin birbirine iyi davranmasını emretmiş, kendisi de hanımlarına iyi davranmıştır. Hanımlarının fikirlerine değer vererek onlarla bazı konularda istişare etmiş, zaman zaman onların tavsiyelerine göre hareket etmiştir. Çocuklarına ve himayesinde büyüyenlere son derece şefkatli davranmış, onları ve hizmetini gören kimseleri hiç azarlamamıştır. Evde geçirdiği vaktin üçte birini ailesine ayırmış, onların eğitimine ve maddi manevi ihtiyaçlarının karşılanmasına ihtimam göstermiştir."

(İbrahim Sarıçam, Hz. Muhammed ve Evrensel Mesajı, s. 284-287.)

Hz. Peygamber'in aile ile ilgili tavsiye ve uygulamalarından hareketle ideal aile modeli sizce nasıl olmalıdır? Yorumlayınız.

Görsel 2.6: *Hz. Hatice, "Tâhire" ismi ile anılırdı.*

Resul-i Ekrem ile Hz. Hatice'nin ikisi erkek dördü kız toplam altı çocukları oldu. Hz. Muhammed'e(s.a.v.) ilk çocuğu Kâsım'a nispetle Ebu'l-Kâsım denildi. Peygamberimizin(s.a.v.) ilk çocuğu Kâsım vefat ettiğinde henüz süt çağındaydı. Hz. Hatice "Keşke Allah süt emmeyi tamamlayıncaya kadar onu yaşatsaydı." dedi. Hz. Peygamber yavrusunu kaybeden sevgili eşini *"O, süt emmeyi cennette tamamlayacaktır."* sözleriyle teselli etti. Ondan sonra Zeyneb, Rukıyye, Ümmü Gülsüm ve Fâtıma ve Abdullah dünyaya geldi. Abdullah ve Kâsım İslam'dan önce vefat etmişler kızlarının tamamı müslüman olarak Medine'ye hicret etmişlerdir. Allah Resulü'nün(s.a.v.) Hz. Fâtıma dışındaki kızları da kendisinden önce vefat etmiş, onun soyu Fâtıma(r.a.) ile devam etmiştir.[40]

Hz. Peygamber, kurduğu mutlu yuvada hayatının yirmi beş yılını Hz. Hatice ile geçirmiştir. Hz. Hatice hicretten yaklaşık üç yıl kadar önce Ramazan ayının onuncu günü vefat etmiş ve Hacûn Kabristanı'na defnedilmiştir.[41]

39 İbn Hişâm, es-Sîre, C 1, s. 198-201; Belâzürî, Ensâb, C 1, s. 107.
40 İbn Mâce, Cenâiz, 27; İbn Sa'd, et-Tabakât, C 1, s. 133.
41 İbn Hacer, el-İsâbe, C 8, s. 61-62.

Allah Resulü(s.a.v.), onun sağlığında başka bir kadın ile evlenmeyi düşünmemiş her fırsatta ondan gördüğü desteği dile getirmekten geri durmamıştır. Bir hediye getirildiğinde Resulullah(s.a.v.) şöyle derdi: *"Bunu falan hanıma götürün çünkü o, Hatice'nin arkadaşıydı. Bunu da falan hanımın evine götürün çünkü o, Hatice'yi severdi."*[42]

Kâbe Hakemliği

Mekke, etrafı dağlarla çevrili Bathâ adı verilen bir vadi üzerinde kurulmuştur. Bathâ, sel yatağındaki çakıl taşları anlamına gelir.[43] Vadinin merkezindeki çukur alanda Kâbe yer almaktadır. Yağan şiddetli yağmurlar zaman zaman seller oluşturur ve Kâbe'nin zarar görmesine neden olurdu. Hz. Peygamber yaklaşık otuz beş yaşında iken yine bir sel felaketi yaşanmış ve Kâbe, büyük ölçüde tahrip olmuştu.[44]

Kâbe, bu sıralarda harçsız taşların birbiri üzerine konulmasından ibaretti. Üzeri açık ve duvar yüksekliği bir adam boyundan fazlaydı. Kâbe'ye farklı sebeplerle bırakılan değerli eşyalar içindeki su kuyusunda saklanırdı. Ancak buraya kolayca girilebildiğinden hırsızlık olayları da yaşanıyordu. Mekkeliler bunun üzerine Kâbe'yi yeniden inşa ederek duvarlarını yükseltmeye ve yapının üzerini örtmeye karar verdiler. Rum tüccarlarından birinin Cidde'deki Şu'aybe Limanı'nda karaya vuran gemisinin kerestesi bu amaçla satın alınıp Mekke'ye nakledildi. Bu gemi Habeşistan'daki bir kilisenin inşası için gönderilmişti. Gemide bu iş sebebiyle bulunan Bâkum isminde Kıptî marangoz da Mekke'ye getirildi. Böylece Kâbe yeniden inşa edilmeye başlandı. Hz. Peygamber de amcası Abbas ile birlikte bu inşaat malzemesini taşıyanlardan biriydi. Kureyş, Kâbe'nin inşasını kabileler arasında taksim etti. Böylece bu şereften diğer kabileler de payını almış oldu. Mekkeliler, meşru olmayan kazançlarını ise bu işe harcamamayı kararlaştırdılar.[45]

Şair Diliyle

HACER-ÜL ESVET

On yıl geçti... Kâbe sellerden çökük;
Çürümüş temeli, dört yanı dökük.
Dediler: Edelim yeniden bina...
Kureyşliler ona çoktan âşinâ;
İbrahim Resul'den kalma değeri;
Ama her şey gibi değişmiş yeri.
Tevhit mekânında dizilerle put;
Bilinmiyor, ismi bilinen mâbut.
Bina tamamlandı, Karataşta iş;
Hemen her kabile kılıcı çekmiş,
Taşı ben koyarım yerine, diyor...
Bir şeref kavgası kopmuş, gidiyor.
Biri dedi: "Size en güzel çare:
Kollayalım, geçip bir kenar yere;
Kâbe'ye ilk gelen hakem tutulsun;
Ne karar verirse yerini bulsun!"
Sessiz, beklediler... İlk gelen O'ydu.
Karataşı bir bez üstüne koydu:
Dedi: "Uçlarından tutun hepiniz!
Taşıyın ve ardım sıra geliniz!"
Taşı elleriyle yerleştiren O...
Şaşkın yığınları birleştiren O...
Dikildi toprağa, böylece, evet;
Şanlı Cennet taşı Hacer-ül-Esvet...

(Necip Fazıl Kısakürek, Esselam, s. 18.)

Kâbe'nin tamiratı, Hacerülesved hizasına gelince durdu. Çünkü her kabile onu yerine koymanın kendilerinin hakkı olduğunu düşünüyor, yeminler ederek rakiplerini savaşa çağırıyordu. Kureyş kabilesinin en yaşlısı olan Mahzûm kabilesi reislerinden Ebu Ümeyye b. Muğîre, aralarında ihtilâf ettikleri konuda, mescidin kapısından hüküm vermesi için ilk giren kimseyi yetkili kılmalarını teklif etti. Bu teklif kabul görünce Beni Şeybe kapısından (Bâbüsselam) gelecek olan hakemi beklemeye koyuldular. Bu kapıdan gelen Hz. Peygamber'di. Onu görünce: "İşte Muhammedü'l-emin, biz razı olduk." dediler. Resul-i Ekrem yanlarına gelince kendisine meseleyi anlattılar. Hz. Muhammed(s.a.v.) bunun üzerine hırkasını çıkarıp yere serdi. Hacerülesved'i kendi eliyle onun içine koydu. Sonra her kabileden bir kişinin örtüyü tutarak kaldırmalarını istedi. Yerleştirileceği yerin hizasına gelince Hz. Peygamber, Hacerülesved'i elleriyle yerine yerleştirdi. Bu şekilde Kâbe'nin inşası da kaldığı yerden devam etti.[46]

42 Buhârî, Edebü'l-müfred, s. 90.
43 İbn Manzûr, Lisanü'l-Arab, C 2, s. 413.
44 Beyhakî, Delâilü'n-nübüvve, C 2, s. 54.
45 İbn Hişâm, es-Sîre, C 1, s. 204-206; İbn Sa'd, et-Tabakât, C 1, s. 120; Ezrakî, Ahbâru Mekke, C 1, s. 157.
46 İbn Hişâm, es-Sîre, C 1, s. 209-210; İbn Sa'd, et-Tabakât, C 1, s. 121-122.